

Het einde van de beschaafde wereld

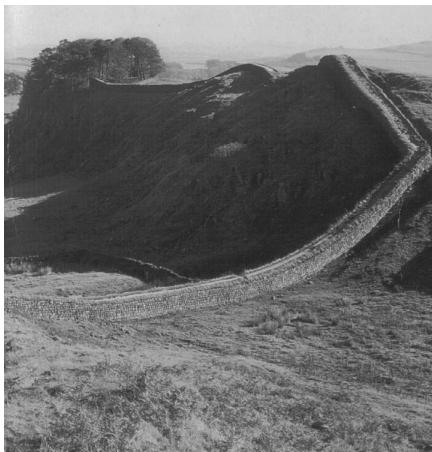
Rome, de hoofdstad van een machtig wereldrijk. Wie aan Rome in de oudheid denkt, ziet al snel de prachtige gebouwen voor zich: amfiteaters, hippodromen, de verscheidene fora en de tempels. Al deze marmeren pracht en praal zijn naar mijn mening niet de echte schoonheid en kracht van het Romeinse rijk; de echte kracht van Rome zit niet in het marmer van haar gebouwen, maar in de kracht en ongerepte schoonheid van haar grenzen. Boven al het andere spreken deze verre streken tot de verbeelding, zowel tot de onze als tot de verbeelding van Romeinse en Griekse geschiedschrijvers, zoals Tacitus. Aan deze grenzen woonden volgens sommige Romeinen bloeddorstige en bovenal krijgshaftige stammen, roodharig en met blauwgeverfde lijven; men scheen bij deze barbaarse stammen dagenlang te dobbelen en drinken, en men scheen uit te kijken naar de strijd. De verbeelding over deze volkeren oogstte naast bewondering ook veel angst: de grenzen van het immense keizerrijk waren lang, en de verdediging moeilijk. Naast legioenen langs de grenzen van het rijk te legeren, werd onder keizer Hadrianus besloten tot de bouw van een nieuwe verdedigingslinie in één van de grensgebieden; ook al was het slechts een bouwwerk van aarde en steen, qua impact en schoonheid kon het zich, wat mij betreft, meten aan het marmer van Rome zelf: de muur van Hadrianus.

Evert Verhoeven

Dit monument van de Romeinse macht op zijn hoogtepunt had een lengte van tachtig Romeinse mijlen, en markeerde de meest noordelijke grens van het Romeinse rijk op dat moment. Hadrianus legde de muur aan in navolging van de houten palissades die door zijn voorganger Domitianus op de grens van Germania Superior waren geplaatst, niet zozeer als bescherming tegen barbaren, maar vooral als territoriumafbakening. Echter, de muur die Hadrianus liet bouwen in Britannia was steviger dan de houten hekken op de grens van Germania, en had naast territoriumafbakening wel degelijk een beschermende functie. Het voornaamste doel was echter, naast de propagandastunt die zo'n reusachtig bouwproject was voor Hadrianus en Rome, om rondolende roverbendes buiten de deur te houden, die vanuit Alba (het hedendaagse Schotland) opereerden. Daarnaast hadden de Romeinen het ook als verdedigingslinie voor een mogelijke invasie van de Calidonië, waarmee de Romeinen in 84 n.Chr. een strijd hadden geleverd, en er weinig voor voelden nog een

keer met deze roodharige, blauwgeschilderde barbaren de strijd aan te gaan.

Ten noorden van de muur heersten inheemse volkeren, zoals

Picten, die zich niet makkelijk lieten knechten. Tacitus noemt als één van de meest geduchte stammen die van de Calidonië, die in 84 n.Chr. onder leiding van het stamhoofd Calgacus de Romeinen het hoofd probeerden te bieden bij de Mons Graupius. Na een verpletterende Romeinse overwinning, werd door de opperbevelhebber, Agricola, geproclameerd dat hij alle stammen op het

eiland Britannia had onderworpen. Echter, na de slag ontstond een guerrillaoorlog in het noorden van Britannia, en trok Rome zich uiteindelijk terug uit de Hooglanden, om haar grens, zij het tijdelijk, gelijk te laten lopen met de loop van de rivier de Tyne. De vrees voor deze guerrillastrijders, bont beschilderde krijgers met grote zwaarden (of, aangezien het Latijn zich op meerdere manieren laat lezen, grote penissen), was één van de oorzaken dat er werd overgegaan tot het bouwen van een solide grens, die niet zo snel kon worden doorbroken. Konden de houten hekken in Germania Superior nog vrij eenvoudig in brand worden gestoken, de aarden wal die Hadrianus liet opwerpen was allerminst eenvoudig te doorbreken: versterkt met wachttorens, legerkampen en 9000 auxiliarii (hulptroepen zonder burgerrechten) was de grens van het Romeinse rijk in haar provincie Britannia bepaald.

De muur van Hadrianus bleef eeuwen lang het landschap in Britannia bepalen, en was een getuigenis van de grootsheid van het

Romeinse rijk. De poging om het noorden van Britannia te onderwerpen, werd nog één maal door zijn opvolger, Antoninus Pius, ondernomen, om vervolgens voor eens en altijd de muur van Hadrianus als grens te hanteren. Aan het begin van de vijfde eeuw eindigde de greep van Rome op Britannia echter definitief, en stelde men de grenzen dicht bij huis, omdat verdediging ervan anders simpelweg onmogelijk zou zijn. Britannia was voor haar bewoners, maar ook voor de Germaanse stammen die al enkele eeuwen zich ook op het eiland vestigden, deels als ontslagen auxiliarii, deels als invasiemachten. De muur raakte echter niet geheel in onbruik; archeologisch materiaal wijst erop dat na het verlaten van Britannia door de Romeinen de grensforten nog steeds werden bewoond. De bewoning bestond vaak uit veteranen en hun nazaten, die zich in de buurt van hun voormalige legerplaats hadden gevestigd, en daar hun middelen van bestaan hadden. Britannia werd echter allerminst vergeten door het eens zo machtige Rome; het was een nachtmerrie geworden met een reusachtige nasleep. Pretendenten voor het keizerschap stonden op in Britannia, en probeerden zo hun eigen keizerrijk te consolideren op het eiland. Maar ook de afwezigheid van een sterk Romeins leger leidde tot een toename van piraterij, plundering en rooftochten door het hele Noordzeegebied. Rome moest machteloos toekijken hoe haar grenzen steeds verder werden teruggedrongen, en de herinnering aan betere dagen, toen Britannia nog van Rome was, was het enige wat nog tot troost kon dienen.

De muur van Hadrianus stond dan niet meer onder Romeins gezag, maar leverde nog wel een

bijdrage aan het nieuwe geloof dat door Rome werd uitgedragen: het christendom. Delen van de eens zo machtige muur werden in de vroege middeleeuwen gebruikt als bouwmaterialen voor bijvoorbeeld kloosters en kerken. Maar de herinnering aan de muur werd levend gehouden, zij het met wat historische vertekening van de feiten: zo stelde Beda in zijn *Kerkelijke Geschiedenis van het Engelse Volk* dat Septimus Severus na een aantal zware slagen tot het inzicht kwam om Britannia te

verdelen in twee delen door middel van een muur van aarde en plaggen. De herinnering aan de eens zo grote muur bleef in stand, zelfs na het vertrek van de Romeinen, maar werd aangepast aan de visie van de eigen tijd.

De muur ligt er vandaag de dag echter heel wat minder groots bij dan hij eens is geweest, afgaande op de beschrijving ervan door Beda en het archeologische materiaal. De grens wordt niet meer gemarkeerd door de eens zo talrijke grensposten, poorten en wachttorens; er rest niets meer dan een hoop stenen, en op sommige plaatsen een bordje wat

deze hoop stenen ooit is geweest. De route waarlangs de muur ooit heeft gelopen, is echter in stand gehouden; in 2003 werd het Hadrian's Wall Path geopend, een wandelpad langs de gehele lengte van de muur. Het Britannia van vandaag de dag ziet er in steden en op het platteland vaak vrij rustig uit, maar rondom het pad dat de muur flankiert, ziet met het Britannia zoals Rome het eens zag: een woest, ongetemd land, waar al even woeste stammen huisden. Wandelend over dit pad beseft men dat de ware kracht van Rome in haar grenzen school: marmer kon de barbaren niet uit Rome houden, maar een eenvoudige aarden wal hield eeuwenlang stand tegen alle barbaarse volkeren die het noorden van Britannia rijk was, en de resten domineren nog steeds het landschap. Rome, de stad van marmer? Nee, Rome als de hoofdstad van een grote wereld, waarvan de grenzen goed beschermd moesten worden. Niet het schitterende marmer, maar het bloed van haar soldaten en een simpele aarden wal waren de sleutel tot haar succes in deze woeste streken. □